

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1851>

Citation: Hamzaoğlu, H. (2020). Kazakistan'ın "2020-2030 Dış Politika Konsepti"nin analizi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(52), 978-985.

Dr. Öğr. Üyesi Halit HAMZAOĞLU

Kars Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kars / TÜRKİYE, 0000-0001-5249-1911

KAZAKİSTAN'IN "2020-2030 DIŞ POLİTİKA KONSEPTİ"İNİN ANALİZİ

ÖZET

1991'de bağımsızlığını elde eden Kazakistan Cumhuriyeti çok yönlü, pragmatik ve pro-aktif bir dış politika stratejisine sahiptir. Kazakistan Kurucu Cumhurbaşkanı Elbaşı Nursultan Nazarbayev tarafından geliştirilen söz konusu dış politika stratejisi günümüz itibarıyla etkisini sürdürmektedir. Kazakistan Cumhuriyeti Nazarbayev önderliğinde Orta Asya'nın lider ülkesi haline gelmiş ve uluslararası ilişkilerde saygın bir konum kazanmıştır.

6 Mart 2020 tarihinde Cumhurbaşkanı Kasım Jomart Tokayev tarafından onaylanan ve yürürlüğe giren "2020-2030 Dış Politika Konsepti"ni Nazarbayev'in dış politikada izlediği çizginin devamı niteliğindedir. Yeni dış politika belgesi Kazakistan'ın güncel uluslararası ilişkilerdeki konumunu siyasi, ekonomik ve jeopolitik yönleriyle ortaya koymaktadır. Geleneksel Kazakistan dış politikasının belirleyici ilkelerini oluşturan çok yönlülük, pragmatizm ve denge politikaları yeni dış politika belgesinin temelini oluşturmaktadır. Belge, uluslararası sistemin güncel durumunu kapsamlı bir şekilde değerlendirmekte ve Kazakistan'ın güncel uluslararası sistemdeki konumunu, önceliklerini ve çıkarlarını dış politika sürekliliği çerçevesinde ele almaktadır.

Anahtar Sözcükler: 2020-2030 dış politika konsepti, Çok yönlü dış politika, Kazakistan, Nazarbayev, Orta Asya.

ANALYSIS OF KAZAKHSTAN'S "2020-2030 FOREIGN POLICY CONCEPT"

ABSTRACT

Having gained its independence in 1991, the Republic of Kazakhstan has a multi-vector, pragmatic and pro-active foreign policy strategy. This foreign policy strategy, developed by Kazakhstan Founding President Elbasy Nursultan Nazarbayev, continues to have an impact today. The Republic of Kazakhstan has become the leading country of Central Asia under the leadership of Nazarbayev and has gained a respected position in international relations.

The document titled "2020-2030 Foreign Policy Concept" was approved by the President Kasım Jomart Tokayev and entered into force on March 6, 2020, is a continuation of the line followed by Nazarbayev in foreign policy. The new foreign policy document reveals the position of Kazakhstan in current international relations with its political, economic and geopolitical aspects. Multi vector, pragmatism and balance policies, which form the defining principles of traditional Kazakhstan foreign policy, form the basis of the new foreign policy document. The document thoroughly evaluates the current state of the international system and addresses Kazakhstan's position in the current international system, its priorities and interests within the framework of foreign policy continuity.

Keywords: 2020-2030 Foreign Policy Concept, Central Asia, Kazakhstan, Multi vector foreign policy, Nazarbayev

1. GİRİŞ

Uluslararası ilişkilerin temel aktörleri olan devletler dış politika faaliyetlerinin yöntemini, ulusal çıkarlarının içeriğini ve ilkelerini stratejik belgeler, konseptler, doktrinler ve siyasal programlar aracılığıyla beyan etmektedirler. Dış politika davranış şeklini, yapım sürecini ve uluslararası/bölgesel konulara yönelik stratejik çıkarımları anlatan söz konusu araçların analizi oldukça önemlidir. Uluslararası sistemde yer alan devletlerin büyük çoğunluğu bu yöntemi kullanarak dış politika stratejilerini belirlemektedirler.

Orta Asya'nın lider ülkesi olan Kazakistan yukarıda bahsedilen geleneksel yöntemi kullanan ülkelerin başında gelmektedir. Elbaşı Nazarbayev'in 16 Mayıs 1992 tarihinde yayımlanan "Kazakistan'ın Egemen ve Bağımsız Bir Devlet Olarak Oluşumu ve Gelişim Stratejisi" başlıklı makalesi Kazakistan'ın dış politika stratejisine kavramsal bir bakış açısı getirmiştir. Bu makale Kazakistan'ın kalkınma modelini anlamaya ve anlatmaya yönelik ilk girişimdir. 1995 yılında Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in onayıyla ilk Kazakistan dış politika konsepti yürürlüğe girmiştir. Bu konseptte ulusal çıkarların korunması ve çok yönlü dış politika çizgisinden bahsedilmiştir. 15 Mart 2001 tarihinde kabul edilen dış

politika konsepti çok yönlülüğe yeniden vurgu yapmış ve uluslararası ilişkilerde denge politikalarının önemi hatırlatılmıştır. 2014 yılında yürürlüğe giren dış politika konsepti ise Kazakistan'ın dış politika faaliyetlerinin uzun vadeli stratejik çerçevesini ortaya koymuş ve uluslararası kamuoyuna ilan etmiştir.

Çalışmamızın temel konusunu oluşturan “2020-2030 Kazakistan Dış Politika Konsept”i önceki dış politika belgelerinin sürekliliğini sağlayan bir stratejik içeriğe sahiptir. Uluslararası ve bölgesel meselelerin geniş bir şekilde ele alındığı belgede Kazakistan'ın geleneksel dış politika ilkelerine atıfta bulunulmuştur. Çok yönlülük, pragmatizm ve dengeli dış politika ilkeleri yeni dış politika konseptinin temelini oluşturmaktadır.

Çalışmamızın ilk bölümünde Kazakistan dış politikasının temelini oluşturan ilkeler ve önceliklerden bahsedilmektedir. İkinci bölümde ise çalışmamızın esasını teşkil eden “2020-2030 Dış Politika Konsept”i ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Sonuç bölümünde ise genel değerlendirme yapılmıştır. Çalışmamızda birincil kaynakların kullanımına azami ölçüde dikkat edilmiştir.

2. KAZAKİSTAN DIŞ POLİTİKASININ TEMEL İLKELERİ VE ÖNCELİKLERİ

Çok yönlü (*çok vektörlü*) ve dengeli dış politika ilkesi Kazakistan Cumhuriyeti'nin uluslararası ilişkilerinin ve bu kapsamdaki faaliyetlerinin temelini oluşturmaktadır. Söz konusu ilke modern jeopolitik koşullar çerçevesinde verimli bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Kazakistan ulusal çıkarlarını, dünya dinamiklerini ve bölgesel kalkınmayı dikkate alan dengeli ve çok yönlü bir dış politika izlemektedir (Janbulatova, 2015:79). Bulunduğu coğrafi konum itibarıyla Kazakistan uyguladığı “jeopolitik diplomasi” aracılığıyla stratejik çıkarlarını sağlamaya çalışmaktadır (Janbulatova, 2015:79). Çok yönlülük ilkesi 1991-2019 yılları arasında Kazakistan'ı yöneten Kurucu Cumhurbaşkanı Elbaşı Nursultan Nazarbayev'in dış politika felsefesinin merkezinde yer almaktaydı.

Nazarbayev'e göre, “Uluslararası toplumun üyelerinin egemen eşitlik ilkesi çerçevesinde bütün zorluklara cevap vermesi mümkündür.” (Smagulov, 2011:11). Aynı zamanda “Ulusal çıkarları ve uluslararası çabaları bir araya getirmek yoluyla etkili mekanizmalar oluşturulabilir ve ancak bu sayede ülkelerin potansiyelleri birleştirilebilirdi.” (Smagulov, 2011:11). Çok yönlü dış politikanın temel yönleri ilk kez 1991 yılında Nazarbayev tarafından ilan edilmiştir. Nazarbayev “Kazakistan'ın Asya ile Avrupa, Batı ve Doğu'nun büyük kültürleri arasında bir tür köprü rolü.” oynayacağını vurgulamıştır (Gubaydullina, 2011:4). Genel olarak, 1990'lı yıllar Kazakistan açısından çok yönlülük ve denge politikalarının uygulanması sağlayan koşulların oluşturulmasıyla geçmiştir (Troitskiy,2010: 96-99). 1990'lı yılların sonu itibarıyla ise söz konusu politikaların uygulanması bağlamında elverişli bir zemin ortaya çıkmıştır.

Çok yönlülük ve denge politikası Kazakistan'ın doğal durumunun nesnel koşullarından ortaya çıkan bir özelliktir. Çok yönlülük ilkesi pragmatizm ve gerçekçilikten ve aynı biçimde dengeli koruma arzusundan kaynaklanmaktadır (Kakenova, Kupshayeva & Chukalova, 2018:44). Nazarbayev'in dış politikaya dair bütün beyanları pro-aktif, dengeli, çeşitlendirilmiş ve Kazakistan'ın uzun vadeli ulusal çıkarlarını sağlamayı önceleyen bir çerçeveyi ihtiva etmektedir (Kakenova vd, 2018:44). Bu bağlamda Kazakistan'ın ekonomik, sosyal ve siyasi modernizasyon için elverişli dış politika koşullarını oluşturmak başlıca önceliktir (Sultanova, 2008:39).

Geniş toprakları ve nüfusu, sahip olduğu enerji kaynakları, göreceli siyasi ve etnik istikrarı ve başarılı diplomasisi sayesinde Kazakistan, Avrasya'da bölgesel ekonomik ve siyasi bütünleşme çabalarının öncüsü olarak kendini göstermektedir. Söz konusu öncü rol Nazarbayev'in izlediği çok yönlü diplomasinin sonuçları olarak karşımıza çıkmaktadır (Weitz, 2008:5). Bu açıdan bakıldığında Kazakistan bağımsızlığını elde ettiği yıldan itibaren çok önemli bir yol kat etmiştir. Nazarbayev'in liderliği, etkileyici ekonomik kalkınma, istikrar, güçlendirilmiş egemenlik ve uluslararası ilişkilerde saygınlık öne çıkan kavramlardır. Kazakistan dünyanın en gelişmiş ülkelerinden birine dönüşmek için iddialı bir vizyon ortaya koymuştur (Starr, Engvall & Cornell, 2016:7). 1997 yılında Nazarbayev tarafından dile getirilen “Kazakistan -2030 Stratejisi” ulusal güvenliğin sağlanması, sürdürülebilir ekonomik büyüme gibi bir dizi görevi temel hedef olarak belirlemiştir (Kurmangujin, 2015:18). Söz konusu strateji çerçevesinde sadece Avrasya bölgesiyle değil, aynı zamanda Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası yapılarla işbirliği mekanizması inşa edilmiştir (Kurmangujin, 2015:18).

Kazakistan'ın çok yönlü/dengeli dış politika önceliğinin temel amacı ülke egemenliğinin korunmasını sağlamak ve bu kapsamda daha geniş bir uluslararası işbirliği zemini oluşturmaktır. Bu bağlamda çok yönlü diplomasi Kazakistan'ın ulusal çıkarlarını yansıtan ve koruyan en önemli ve etkili bir mekanizmadır (Kakenova, 2018:219). Bir Avrasya ülkesi olan Kazakistan başta Rusya, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ve Türkiye olmak üzere uluslararası ilişkilerin bütün aktörleriyle bu perspektiften yola çıkarak ilişkilerini çeşitlendirmeye devam etmektedir. Kazakistan aynı şekilde uluslararası kurumlarla aktif bir işbirliği içerisinde ve bu durum ülkenin dünyadaki etkinliğinin artmasına katkı sağlamaktadır. Kazakistan'ın uluslararası kurumlarla işbirliği ülkenin ciddi ve güvenilir bir ortak olarak uluslararası imajını yükseltmektedir (Kakenova, 2018:219).

Kazakistan dış politikasının genel çerçevesini belirleyen en önemli belgelerden birisi 2014 yılında yürürlüğe giren "2014-2020 Kazakistan Cumhuriyeti'nin Dış Politika Konsepti" belgesidir. Söz konusu belge Kazak halkının lideri Nazarbayev'in "Kazakistan -2050 Stratejisi: Başarılı Bir Devletin Yeni Dış Siyasi" yönergesine uygun bir biçimde hazırlanmıştır. Belge, Kazakistan dış politikasının ilkeleri, yaklaşımları, hedefleri, öncelikleri ve görevleri hakkında temel görüşleri ihtiva etmektedir (Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2014). Uluslararası ilişkilerdeki güncel gerçeklikleri göz önünde bulundurarak, Kazakistan dış politikasının pragmatizm ilkesi doğrultusunda ulusal çıkarların modernleşmesinin teşvik edilmesi vurgulanmaktadır. Bu sürecin bir dizi iç ve dış faktörden etkilendiğinin altı çizilmektedir (Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2014).

Önemli iç faktörler arasında Kazakistan'ın politik ve sosyo-ekonomik gelişimindeki köklü değişimler, dönüşüm sürecinin tamamlanması ve ülkenin 2050 yılına kadar uzun vadeli ve sürdürülebilir kalkınma amacıyla yeni bir stratejiye geçişi öne çıkmaktadır. Dış faktörler ise küresel finansal ve ekonomik krizin olumsuz sonuçlarının uhdesinden gelmesi, çatışma noktalarının ve sorunların şiddetlenmesi, bölgesel ve küresel düzeyde yeni bir jeopolitik ve jeo-ekonomik koşulların ortaya çıkması şeklinde sıralanmaktadır (Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2014).

2014-2020 dış politika konseptinin benimsenmesinin ve uygulanmasının aşağıdaki konulara katkıda bulunacağı öngörülmektedir (Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2014):

1. Ulusal, bölgesel ve küresel güvenliğini güçlendirilmesi;
2. Kazakistan açısından elverişli bir uluslararası ortamın oluşturulması, dünyanın bütün devletleriyle dostane, eşit ve karşılıklı yarara dayalı ilişkilerin güçlendirilmesi;
3. Ulusal ekonominin çeşitlendirilmesi yoluyla Kazakistan'ın uluslararası toplum ve dünya ekonomisiyle yüksek düzeyde bütünleşmesinin sağlanması;
4. Bölge ülkelerinin ekonomik bütünleşmesi için koşulların oluşturulması;
5. Kültürel, beşeri, bilimsel ve eğitim alanlarında uluslararası işbirliğinin yoğunlaştırılması;
6. Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlarının ve tüzel kişilerin yurtdışındaki bireysel, ailevi ve ticari çıkarlarının yasal korunmasının güçlendirilmesi.

Belgede, Kazakistan'ın dış politika faaliyetlerinin çok yönlülük, denge, pragmatizm, karşılıklı yarar ve ülkenin ulusal çıkarlarının sıkı bir biçimde korunması ilkelerine bağlılığına güçlü bir şekilde vurgu yapılmaktaydı. Bu çerçevede karşılıklı çıkarların ve ülkelerin birbirlerinin içişlerine karışmama ilkesinin ve aynı zamanda devletlerin egemen eşitliğinin öneminin altı çizilmekteydi. Kazakistan'ın küresel sorunların çözümünde Birleşmiş Milletler (BM) Şartı'na ve uluslararası hukukun üstünlüğüne inandığı belirtilmekteydi (Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2014). Böylelikle, Kazakistan'ın temel dış politika çizgisi uluslararası sisteme dahil olan ülkelerle ve uluslararası kuruluşlarla çok düzeyli yaklaşım ilkesini uygulayan bir çıkar dengesine dayanmaktaydı.

"2014-2020 Dış Politika Konsepti"nde Kazakistan'ı ve diğer Orta Asya ülkelerini doğrudan ilgilendiren aşağıdaki dört öncelikten bahsedilmektedir (Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2014):

- Kazakistan, Orta Asya bölgesinin siyasi açıdan istikrarlı ve ekonomik anlamda sürdürülebilir ve güvenli gelişimiyle ilgilenmektedir;

- Orta Asya bölgesindeki sorumluluğunu ve rolünü kabul eden Kazakistan, bölgesel istikrar ve güvenliği sağlamak ve komşu bölgelerden kaynaklanan yeni zorluklara ve tehditlere karşı koymak için çok yönlü çaba gösterecektir;
- Kazakistan, çatışma potansiyelini azaltma, sosyo-ekonomik meseleleri ve su/ enerji kaynaklı sorunları ve çelişkileri çözüme kavuşturma adına Orta Asya'da bölge içi bütünleşmeyi geliştirmeye çalışacaktır;
- Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan ile çok yönlü ilişkilerin geliştirilmesi, bölge ülkelerinin iç-dış zorluklara ve tehditlere karşı ortak çabalarını birleştirilmesi, siyasi, ekonomik, kültürel ve beşeri işbirliğinin karşılıklı yarar ve eşit ilkeler temelinde bir araya getirmeye odaklanacaktır.

Ayrıca söz konusu belge Avrasya Ekonomik Birliği bütünleşme sürecinin derinleşmesini önemsemektedir. Bu açıdan Gümrük Birliği ve Tek Ekonomik Alanın geliştirilmesi öngörülmektedir (Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2014). Belgede; Hazar Denizi'nin hukuki statüye kavuşması ve kıyı devletlerin uluslararası hukukun kabul gördüğü ilke ve normlar çerçevesinde istikrarlı ve dostane ilişkilerin güçlendirilmesi istikametinde çalışılacağı vurgulanmaktaydı (Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2014).

“2014-2020 Dış Politika Konsepti” Kazakistan'ın bağımsızlığını elde ettikten sonra takip ettiği pragmatik ve pro-aktif dış politika ilkelerinin sürekliliğini ve aynı zamanda güncelliğini koruduğunu göstermekteydi. Ulusal çıkarların sağlanması söz konusu ilkelerin temelini ve felsefesini oluşturan en önemli öncelikti.

6 Mart 2020 tarihinde yürürlüğe giren “2020-2030 Dış Politika Konsepti” güncel jeopolitik değişimlerin ve uluslararası ilişkilerin doğasına uygun talep ve koşulları karşılamaya yönelik yeni bir stratejik vizyonu ortaya koymaktaydı. “2020-2030 Dış Politika Konsepti” önceki konseptin devamı niteliğindedir ve bu durum Kazakistan dış politikasının stratejik bir sürekliliğe sahip olduğunu göstermektedir.

3. 2020-2030 DIŞ POLİTİKA KONSEPTİNİN İÇERİĞİ

Kazakistan'ın yeni dış politika konsepti, “2050-Uzun Vadeli ve Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi”nde ifade edilen amaç ve hedefleri, “Beş Kurumsal Reformu Hayata Geçirmek İçin 100 Somut Adım” ulusal planını ve Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın ulusa sesleniş mesajlarında yer alan hususları dikkate alarak geliştirilmiştir.

6 Mart 2020 tarihinde Kazakistan II. Cumhurbaşkanı Kasım Jomart Tokayev tarafından onaylanan “2020-2030 Dış Politika Konsepti” yedi bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde uluslararası ilişkilerin güncel durumu değerlendirmeye tabi tutulmuştur (Normativnie Pravoviye Akti, 2020):

- Güncel uluslararası ilişkiler sistemi karmaşık bir dönüşüm geçirmektedir;
- Çok taraflı güvenlik ve diyalog kurumlarının işlevselliği azalmış, önleyici diplomasi ve çatışma çözümü mekanizmalarının verimliliği düşmüştür;
- Uluslararası hukukun temel ilkeleri erozyona uğramış, milliyetçilik ve küreselleşme gibi iki temel eğilimin küresel çarpışması orta ve küçük ölçekli devletler için ciddi bir risk oluşturmaktadır;
- Terörizm, aşırıçılık, silahlanma yarışı gibi geleneksel tehditler ve nükleer ve uzay alanındaki gelişmeler ve iklim değişikliği gibi tehditler şiddeti artıran etkenler olmuştur;
- Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi hibrit ve siber savaş fenomenleri jeopolitik ve jeo-ekonomiyi etkileyen yeni faktörler olarak ortaya çıkmaktadır;
- Küreselleşmenin ve uluslararası ticaretin aşınması, küresel finans sisteminin kırılganlığı, ülkeler ve bölgeler arasındaki ekonomik ve teknolojik gelişiminde farkların açılması, ticaret ve para savaşlarının şiddetlenmesi ve yaptırımlar risk teşkil etmektedir.

Yukarıda bahsedilen etkenlerin Kazakistan dış politikasının kavramsal ve uygulama yaklaşımları üzerinde önemli bir etkisi vardır. Bu bağlamda yeni dış politika stratejisi söz konusu etkenleri göz önünde bulunduran bir perspektife sahiptir. Yeni dış politika konseptinde Kazakistan'ın uluslararası ilişkilerde konumu, barışçıl misyonu ve uluslararası politikada güvenilir bir ortak olduğu

vurgulanmaktadır (Normativnie Pravoviye Akti, 2020). Kazakistan'ın çok yönlü, pragmatik ve pro-aktif bir dış politika uyguladığının ve bu çerçevede ulusal çıkarların kapsamlı bir şekilde korunduğunun altı çizilmektedir (Normativnie Pravoviye Akti, 2020). Bununla birlikte uluslararası ilişkilerde yaşanan değişim ve dönüşümler yeni hedeflerin ve amaçların ortaya çıkmasını zaruri kılmaktadır. Dış politika konseptinde uluslararası ilişkilerdeki yeni gerçekler ve meydan okumalar üç temelde ele alınmaktadır (Normativnie Pravoviye Akti, 2020):

1. Devletler arasında siyasi ve ekonomik etki rekabetinin arttığı bir ortamda Orta Asya bölgesinin lideri ve aynı zamanda Avrasya'nın kilit jeopolitik ve jeo-ekonomik aktörü olan Kazakistan uluslararası ilişkilerdeki statüsünü güçlendirmelidir;
2. Küresel ve bölgesel durumların dinamik değişkenliği bağlamında pragmatizme dayalı uluslararası girişimlerin daha verimli ve sistematik tanıtımının sağlanması önem taşımaktadır;
3. Kazakistan'ın dünyanın en gelişmiş otuz ülkesinden biri olmayı amaçlayan stratejik bir hedefi vardır. Devlet, iş dünyası ve her bir vatandaşın dış çevre üzerindeki çıkarlarının korunması üzerinde durulan önemli bir meseledir. Bu süreç güncel uluslararası ilişkiler sistemine entegre edilmek açısından ve özellikle güçlü, uyumlu ve sosyal anlamda sorumlu bir devlet oluşturmak için önemli bir koşuldur.

Yeni dış politika konseptinde Kazakistan'ın Orta Asya bölgesindeki "lider devlet" statüsü pekiştirilmiştir (Kozlov, 2020). Kazakistan açık bir şekilde bölgesel liderlik statüsünü ilan etmiştir.

Dış politika konseptinin ikinci bölümünde yöntem üzerinde durulmuş ve yeni belgenin uluslararası deneyimlere uyumlu bir çerçeveye sahip olduğu vurgulanmıştır (Normativnie Pravoviye Akti, 2020). Uluslararası ilişkilerin temel aktörü olan devletlerin büyük çoğunluğu benzer konsept ve stratejiler geliştirerek dış politikadaki faaliyetlerini, misyonlarını, hedeflerini ve amaçlarını ortaya koymaktadırlar.

Yeni dış politika konseptinin üçüncü bölümü kapsamlı stratejik hedefler bağlamında oldukça önemlidir. Söz konusu bölümde Kazakistan dış politikasının temel ilkelerinden bahsedilmektedir. Bu açıdan altı temel ilkenin önemi vurgulanmaktadır (Normativnie Pravoviye Akti, 2020):

1. Kurucu Cumhurbaşkanı Elbaşı Nazarbayev'in dış politika çizgisinin sürekliliğini koruması;
2. İstikrarlı, adil ve demokratik bir dünya düzeni oluşturmada yardım, küresel siyasi, ekonomik ve beşeri alana eşitlik ilkesi çerçevesinde bütünleşme, yurtdışında yaşayan Kazakistanlıların haklarını, özgürlüklerini ve meşru menfaatlerini etkin bir şekilde korunması;
3. Dışa yönelik açık politikaların teşvik edilmesi, Kazakistan halkının refahını artırmaya yönelik uygun dış koşulların oluşturulması, ülkenin siyasi, ekonomik ve manevi potansiyelinin geliştirilmesi;
4. Çok yönlü, pragmatist ve pro-aktif politikalar çerçevesinde devletler ve uluslararası kuruluşlarla dostane, eşit ve karşılıklı yarara dayalı ilişkilerin geliştirilmesi;
5. Çok taraflı küresel danışma ve anlaşmalar temelinde çeşitli küresel ve bölgesel sorunların çözümü için ortak bir vizyonun belirlenmesine katkı sağlanması;
6. Sınır ötesi güvenlik sorunlarına ve tehditlerine karşı uluslararası toplumla bütünleşik ve uyumlu yaklaşımların geliştirilmesi.

1991'den itibaren dış politikanın merkezinde yer alan çok yönlülük, pragmatizm ilkeleri ve pro-aktif tutum yeni belgede de konumunu sürdürmüş ve güçlendirmiştir. Kazakistan'ın ekonomik ve siyasi istikrarının devamlılığını sağlayan söz konusu ilkelerin belirleyiciliği ve ehemmiyeti açık bir şekilde ifade edilmiştir.

Dördüncü bölümde Kazakistan dış politikasının amaç ve hedefleri yer almaktadır. Bu bölümde dış politika stratejisinin aşağıdaki hedeflere ulaşmayı amaçladığı belirtilmektedir (Normativnie Pravoviye Akti, 2020):

- Ülke bağımsızlığının, devlet egemenliğinin ve toprak birliğinin güçlendirilmesi, dış politika çizgisinin bağımsızlığının korunması;
- Orta Asya'da lider konumunun pekiştirilmesi ve bölgesel politikalar bağlamında Kazakistan'ın uzun vadeli çıkarlarının desteklenmesi;

- Kazakistan'ın uluslararası toplumun aktif ve sorumlu bir üyesi olarak konumlandırılması, uluslararası ve bölgesel istikrar/güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunulması;

Söz konusu stratejik hedeflere ulaşmak için temel görevler belirlenmekte ve bu görevlerin hedeflerin hayata geçirilmesine uygun bir zemin oluşturacağı öngörülmektedir (Normativnie Pravoviye Akti, 2020):

- Kazakistan'ın yakın coğrafyasında siyasi olarak istikrarlı, ekonomik açıdan sürdürülebilir ve güvenli bir alan oluşturma çabalarının artırılması;
- Uluslararası barış ve işbirliği güçlendirilmesi ve böylelikle küresel/bölgesel etkileşim sistemlerinin artırılması;
- Uzun vadeli stratejik çıkarların desteklemesi ve korunması, ikili ve çok taraflı formatlarda kilit dış politika sorunlarına yeni yaklaşımların getirilmesi;
- Dış politikanın ekonomiyle eş güdümlü hareket kabiliyeti ve Kazakistan'ın dünya ekonomik sistemindeki konumunun güçlendirilmesi;
- Beşeri diplomasinin harekete geçirilmesi ve Kazakistan'ın uluslararası imajının olumlu bir şekilde yansıtılması;
- Dış politika konularında Kazakistan halkıyla etkili bir iletişim sisteminin kurulması.

Yeni dış politika konseptinde Kazakistan'ın uluslararası ve bölgesel sorunlar bağlamında arabuluculuk kapasitesini artırmayı önceliğini gözlemlemek mümkündür. Stratejik hedef ve amaçların içeriğine baktığımızda bölgesel lider rolünün söz konusu kapasitenin uygulanmasına olanak sağladığı açıktır. Beşeri diplomasi alanındaki öncelikler yeni politika stratejisinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu açıdan Kazakistan'ın küresel ölçekte artan jeopolitik önemi ve bölgesel sorunlardaki girişimci tutumu beşeri diplomasiyle desteklenmektedir.

Yeni dış politika konseptinin beşinci bölümü bahse konu stratejik hedeflerin geliştirme yöntemlerini, eğilimlerini ve vizyonunu açıklamaktadır. Bu bölümde Kazakistan'ın uluslararası alandaki öncelikleri vurgulanmaktadır. Uluslararası güvenliği ilgilendiren konular, bölgesel/çok taraflı diplomatik adımlar, ekonomi-diplomasi ilişkisi, insan hakları, beşeri diplomasi ve çevresel sorunlar ele alınmaktadır. Ülkeler arasındaki var olan çatışmalar, nükleer silahların yaygınlaşması, silahlanma yarışı, uluslararası terörizm ve aşırılıkçı eğilimlerle mücadele ve siber suçlar küresel güvenlik sorunları kapsamında değerlendirilmektedir (Normativnie Pravoviye Akti, 2020).

Ekonomik çıkarların sağlanması açısından ekonomik diplomasinin öncelikleri ve içeriği sıralanmaktadır. Özellikle su, toprak, biyolojik ve diğer kaynakların kullanım verimliliğini artırmayı amaçlayan “yeşil ekonomi” vurgusu önem arz etmektedir. Kazakistan'ın “yeşil ekonomi” konseptine geçişinin hayata geçirilmesi ve bu istikamette uygun dış koşulların sağlanması önemsenmektedir (Normativnie Pravoviye Akti, 2020).

Çok taraflı diplomasi ve uluslararası ilişkiler bağlamında temel öncelikler aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır (Normativnie Pravoviye Akti, 2020):

- Rusya Federasyonu ile müttefiklik ilişkilerinin daha da geliştirilmesi, Çin Halk Cumhuriyeti ile kapsamlı stratejik ortaklık, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile genişletilmiş ortaklık, Orta Asya ülkeleriyle stratejik ilişkiler ve AB üyesi ülkelerle genişletilmiş ortaklık ve işbirliği;
- Avrasya Ekonomik Birliği (AET) üye ülkeleriyle yakın işbirliğinin sürdürülmesi ve Kazakistan uzun vadeli çıkarlarının tam olarak dikkate alınması için AET içerisinde müzakere sürecine yaklaşımların optimizasyonu;
- Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) üye devletleriyle yeni zorluklar ve tehditler karşısında diyalog zemininin güçlendirilmesi ve siyasi, ticari, ekonomik ve beşeri alanlarda işbirliğinin geliştirilmesi;
- Küresel ilişkilerde önemi giderek artan Orta Asya'da çok taraflı müzakere ve işbirliğinin genişletilmesi ve Orta Asya ülkelerinin dış ortaklarla mevcut etkileşim biçimlerinin güçlendirilmesi.

Söz konusu öncelikler çerçevesinde Kazakistan'ın uluslararası ilişkilerinin stratejik süreklilik arz ettiğini söylemek mümkündür. Rusya, Çin ve ABD arasında denge politikası uygulayan Kazakistan, aynı zamanda Orta Asya ve BDT coğrafyasında lider ve 'güvenilir ülke' konumuna yükselmektedir. Rusya ile ilişkiler müttefiklik statüsünde değerlendirilmektedir. Yükselen güç Çin ile ilişkilerde kapsamlı stratejik ortaklık, ABD ile ilişkilerde ise genişletilmiş ortaklık kavramları kullanılmaktadır.

Kazakistan dış politika stratejisinin merkezi konusu Orta Asya ve geniş anlamda Avrasya coğrafyasında işbirliği zeminin inşası teşkil etmektedir. Bu bağlamda Orta Asya'nın lider ülkesi statüsünün daha da ileriye taşındığını söylemek mümkündür. Hiç kuşkusuz söz konusu statü Nazarbayev'in uyguladığı ve günümüzde de stratejik geçerliliğini koruyan dış politika çizgisinin önemli bir başarısı ve öngörüsüdür. Yeni dış politika konsepti Kazakistan'ın bağımsızlık sonrası izlediği rasyonel, çok yönlü ve pragmatik stratejinin bütün kazanımlarını korumaya odaklanmıştır.

Altıncı bölümde yeni dış politika konseptinin uygulama aşamalarından ve beklenen sonuçlardan bahsedilmektedir. Bu çerçevede yeni konseptin uygulanmasının aşağıdaki konulara katkıda bulunacağı öngörülmektedir (Normativnie Pravoviye Akti, 2020):

1. Kazakistan'ın devlet bağımsızlığını ve uluslararası otoritesini dış politika sürekliliği stratejisi doğrultusunda pekiştirecektir;
2. Ulusal, bölgesel ve küresel güvenliği güçlendirecektir;
3. Kazakistan'ın bütün devletler ve uluslararası örgütlerle dostane, eşit ve karşılıklı yarara dayalı siyasi ve ekonomik ilişkilerinin güçlenmesine fayda sağlayacaktır;
4. Kazakistan'ın uluslararası toplum ve dünya ekonomik sistemine daha yüksek düzeyde bütünleşmesine olanak sağlayacaktır;
5. Kültürel, beşeri ve eğitim alanlarında uluslararası işbirliğinin yoğunlaştırılmasına ve Kazakistan halkının dış politika faaliyetlerinden yarar sağlamasına yardımcı olacaktır.

Kazakistan Cumhurbaşkanı Tokayev tarafından onaylanan yeni dış politika konseptinin temel çerçevesi esasında Elbaşı Nazarbayev'in dış politika çizgisinin devamı niteliğindedir. Kazakistan dış politika geleneğinin vazgeçilmez kavramları olan çok yönlülük, pragmatizm ve küresel güçler arasında denge kurmayı önceleyen politik öngörüler yeni stratejik belgesinin temelini oluşturmaktadır. Daha önceki belgelerden farklılaşan nokta ise Kazakistan'ın Orta Asya'da bölgesel liderliğini açık bir şekilde belirtmesidir. Bu açıdan bakıldığında Kazakistan son dış politika belgesi ile birlikte Orta Asya bölgesinde yaşanan jeopolitik ve jeo-ekonomik gelişmelerde daha fazla sorumluluk ve öncü rol almayı stratejik bir hedef olarak görmektedir. Bağımsızlık sonrası Kazakistan'ın izlediği ve süreklilik ihtiva eden dış politika çizgisi söz konusu hedefin gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır.

4. SONUÇ

Kazakistan Cumhuriyeti'ni jeopolitik konumu ve stratejik önemi sebebiyle dış politika analizi ve bölge çalışmalarının merkezinde yer alan ülkelerdendir. Kazakistan'ın önemi sadece jeopolitik ve strateji bağlamında ortaya çıkmamaktadır. Bağımsızlığını ilan ettikten sonra izlediği dış politikanın süreklilik arz etmesi ve söz konusu dış politika çizgisi sayesinde elde ettiği başarılar dikkat çekmektedir. Kazakistan dış politika çizgisi çok yönlülük, pragmatizm ve denge politikaları ilkeleri çerçevesinde inşa edilmiştir. 1991'den itibaren Elbaşı Nazarbayev'in öncelendiği bu ilkeler Kazakistan'ın bölgesel ve uluslararası konumunu güçlendirmiş, devlet egemenliğini temin etmiş ve diplomatik kapasite alanını genişletmiştir. 2019 yılında göreve gelen Tokayev temel ilkelere bağlı kalmış ve Elbaşı Nazarbayev'in uyguladığı dış politika çizgisini devam ettirmiştir.

2020-2030 yıllarını kapsayan yeni dış politika konsepti Kazakistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlık sonrası izlediği dış politika stratejisinin güncellenmiş halidir. Yeni belge uluslararası ilişkilerde yaşanan değişim ve dönüşümlere uyum sağlamayı önceleyen bir yapıya sahiptir. Söz konusu bele uluslararası sistemin karmaşık ve belirsiz koşullarında Kazakistan'ın dış politika önceliklerini belirlemektedir.

Belgede Kazakistan'ın Orta Asya'daki lider ülke konumu güçlü bir şekilde ifade edilmiş ve bu bağlamda bölgesel politikalarda daha fazla sorumluluk alması gereksinimine vurgu yapılmıştır. Güncel meydan okumalara ve güvenlik tehditlerine karşı Orta Asya ülkelerinin daha fazla dayanışma ve işbirliği

içerisinde olmasının zaruretinden bahsedilmiştir. Geniş Avrasya coğrafyasındaki sorunlara yönelik yapıcı bir bakış açısı getirilmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur. Kazakistan'ın büyük güçlerle ilişkilerde ulusal çıkar temelli bir önceliğe sahip olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir. Rusya, Çin ve ABD ilişkilerde söz konusu önceliğin birincil amaç olduğu vurgulanmıştır.

“2020-2030 Dış Politika Konsept”i uluslararası sistemi bir bütün olarak ele almaktadır. Bu açıdan Kazakistan'ın yeni dış politika stratejisinin belirgin özelliği Kazakistan'ın güncel bölgesel ve uluslararası meydan okumaları ve fırsatları kapsamlı bir şekilde değerlendirmeye tabi tutmasıdır. Yeni dış politika belgesi söz konusu meydana okumaların ve fırsatların ortaya çıkardığı jeopolitik ve jeo-ekonomik koşullara uygun bir stratejik çerçeve sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- GUBAYDULLINA, M. (2011). 20 Let v Mejdunarodnom Soobshestve: Mnogovektorniy Kurs Kazakstana. *Vestnik KazNU, Seriya Mejdunarodnie Otnosheniya i Mejdunarodnogo Pravo*, 56(6), 3-9.
- JANBULATOVA, R. (2015) Prioriteti Vneshney Politiki Kazakstana, İstoricheskiye Traditsiyi i Sovremennosti. *Concorde*, (5), 77-80.
- KAKENOVA, G., KUPSHAYEVA, A. & CHUKALOVA, R. (2018). Metodologicheskiy Osnovi İzhuceniya Dominantnih Napravleniy Vneshney Politiki Respubliki Kazakstana. *Aktualnie Problemi Vneshney Politiki Respubliki Kazakstana v Usloviyah Globalizatsiyi: Materiali Mejdunarodnogo 'Kruglogo Stula'*, Astana
- SULTANOVA, B. (2008). *Kazakstan v Sovremennom Mire: Realii i Perspektivi*. Kazakstanskiy İnsitut Strategicheskoy İssledovaniyi pri Prezidente Respubliki Kazakstan, Alma-Ata.
- KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ DIŞ İŞLERİ BAKANLIĞI (2014). *Konseptsiya Vneshney Politiki Respublika Kazakhstana na 2014-2020*, Astana. <http://www.mfa.kz/ru/content-view/kontseptsiya-vneshnoj-politiki-rk-na-2014-2020-gg>, (22.03.2020)
- KOZLOV, S. (2020). *Konseptsiya Vneshney Politiki Respubliki Kazakhstan na 2020-2030*. Argumenti i Fakti, https://kzaif.kz/politic/koncepciya_vneshney_politiki_kazahstana_na_2020-2030 (22.03.2020)
- KURMANGUJİN, R. (2015). *Respublika Kazakhstan –Evropeyskiy Soyuz: Kazakhstankie İntsiyativi po Sotrudniceshestvu s Evrosoyuzom (2000-2010)*. MGİMO, Moskova.
- NORMATİVNİY PRAVOVİYE AKTİ (2020). *O Konseptyii Vneshney Politiki Respubliki Kazakhstan na 2020-2030 godi*. Kazakistan Cumhurbaşkanı Resmi sitesi, https://www.akorda.kz/ru/legal_acts/decrees/o-koncepcii-vneshnei-politiki-respubliki-kazahstan-na-2020-2030-gody (22.03.2020)
- SMAGULOV, N. (2011). Rol Prizidenta Nazarbayeva v Stanovlenii Vneshnepoliticheskoy Deyatelnosti Respubliki Kazakstana. *Respublika Kazakstan v Sisteme Mirovoy Politiki*, Yayına Hazırlayan: A. Gazaliyeva, İzdatelstvo Karagandiskogo Gosudarstvennogo Tekniceskogo Universiteta, Karaganda.
- STARR, F., ENGVALL, J. & CORNELL, S. (2016). *Kazakhstan 2041: the Next Twenty-Five Years, Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Program*. Silk Road Paper, Washington.
- TROITSKIY, Y. (2010). Vneshnaya Politika Kazakhstana: Formirovaniye i Razvitiye (1992-2000). *Vestnik Tomskogo Gosudarstvennogo Universiteta*, (337), 96-99.
- WEITZ, R. (2008). *Kazakhstan and the New International Politics of Eurasia, Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Program*. Silk Road Paper, Washington.